

INTRODUCERE

Comunitatea și studiul comunităților – Număr special

Bogdan Voicu

Institutul de Cercetare a Calității Vieții

De la clasică lucrare a lui Tönnies (1887) la comunitarism (Etzioni, 1993), comunitatea a fost mereu în atenția sociologiei, dacă nu neapărat ca element central de studiu, atunci ca o umbră, ca un context subînțeles, deși adesea vag definit (Studdert, 2006; Christensen și Levinson, 2003). Ultimele decenii au marcat în literatura sociologică occidentală un interes în creștere pentru studiul comunității în sine, pe fondul dezbaterii despre disoluția comunității sub impactul globalizării și adoptării valorilor postmoderne (Studdert, 2005, 9-10).

La debuturile lor, științele sociale găseau teritoriul aplicativ mai ales în studii de comunitate. Antropologii, în special, dar și sociologii erau implicați în studiul și descrierea unor comunități, utilizând rezultatele pentru a construi și testa ipoteze. Opoziția urban-rural este cea care alimentează interesul față de studiile de comunitate la jumătatea secolului XX. Lucrări precum Jahoda, Lazarsfeld, Zeisel (1937) sau Banfield (1958) devin puncte de referință în sociologia internațională. În același timp, în România, Dimitrie Gusti și colegii săi dezvoltă studii etnografice complexe ce fac treptat trecerea către o analiză sociologică a comunităților ilustrată prin publicarea de monografii sătești (Stahl, 1939) sau de manuale pentru realizarea acestora (Stahl, coord., 1934; Herseni, coord., 1934; Gusti și Herseni,

1940). În anii 1950 și 1960, studiul comunităților constituie deja o metodă fundamentală de analiză, cunoscând și în prezent o răspândire deosebită (Friedland, 2003).

Sociologia românească contemporană nu face excepție. Spre exemplu, conform notei de cercetare publicate în acest număr de B. Voicu și colegii săi, între 2000 și 2009 revista *Sociologie românească* a publicat 43 de studii ale unor comunități rurale, ceva mai mult de 10% din totalul articolelor apărute în revistă în perioada respectivă. Proiectele de dezvoltare din România acestui ultim deceniu includ și ele o atenție deosebită acordată rolului comunităților. Ea se reflectă și în volume academice dedicate fie sociologiei comunităților, fie dezvoltării comunitare, precum Pascaru (2003) sau Sandu (2005).

Acesta a fost de altfel pretextul ce a determinat pregătirea acestui număr tematic al revistei. Am observat că tradiția școlii monografice gustiene este continuată și astăzi, ce e drept cu o creștere a varietății temelor de interes și a metodelor de colectare și analiză a datelor. Am propus prin urmare revistei *Sociologie românească* să găzduiască un număr dedicat studiilor de comunitate și eseurilor despre comunitate și studii de comunitate. Am sperat ca articolele primite la redacție să constituie un eșantion care să ofere o imagine despre studiul comunităților așa cum este acesta astăzi, în sociologia din România.

Fără îndoială, nu există pretenții de reprezentativitate în ce privește selecția de articole pe care o prezentăm în acest număr. Ele constituie o mică parte din producția academică a cercetătorilor români preocupați de analiza comunităților, iar subiectele pe care le acoperă sunt departe de a reflecta diversitatea tematică observată în ansamblul lucrărilor despre comunități. Cred însă că lucrările reunite în această grupare oferă o imagine despre nivelul calitativ și interesul acordat acestui tip de studii.

Am grupat articolele prezente în revistă în trei categorii. Prima include eseuri ce analizează direct sau indirect istoria studiilor de comunitate în România. Cea de-a doua prezintă analize empirice contemporane ale comunităților, ilustrând modul în care acestea sunt utilizate în investigarea unor domenii particulare ale realității sociale sau în procesele de dezvoltare. Cea de-a treia secțiune se concentrează pe metodă, propunând două note de cercetare utile ca experiență de proiectare a cercetărilor comunitare.

Maria Larionescu deschide volumul de față cu un eseu despre studiul comunităților umane. Articolul realizează o succintă istorie a conceptului în sociologie, axându-se pe utilizările sale în prima jumătate a secolului XX. În acest context este plasată activitatea *Școlii sociologice de la București*, cu contribuțiile sale la studiul monografic al comunităților rurale și cu influența acestora asupra modelelor de dezvoltare comunitară din România contemporană.

Într-o tematică apropiată se situează articolul *Monicăi Vasile* despre teritorialitate și rudenie în perspectiva teoretică dezvoltată de Henri Stahl. Eseul este aparent în afara tematicii numărului de față. Cu toate acestea discursul este construit în jurul unei tematicii care dacă nu se suprapune, atunci este în vecinătatea conceptuală a comunității, iar argumentele provin din studii de comunitate produse de aceeași Școală sociologică de la București. Eseul completează astfel partea de descriere a istoriei studiului comunităților în România secolului XX, referindu-se la fructificarea produselor acestora. Concluziile

lui Stahl sunt citate deopotrivă prin prisma metodei folosite, dar și prin comparație cu literatura internațională existentă, oferind astfel o bună încadrare temporală și conceptuală operei sociologului român.

Secțiunea dedicată prezentării rezultatelor studiilor empirice debutează cu lucrarea *Anei Maria Mintici*, despre marketizarea turistică a unor comunități rurale izolate. Bazat pe o investigare socio-etnografică, textul constituie un bun exemplu pentru integrarea contemporană a tradiției de cercetare a școlii sociologice inter- și postbelice. Articolul prezintă cazul unei localități rurale brașovene, tradiționale sub aspectul obiceiurilor, infrastructurii și resurselor umane. Aceasta este supusă unei schimbări sociale rapide la contactul cu elemente modernizatoare: accesul la educație ce conduce la migrație și îmbătrânire demografică, interacțiunea cu turiștii aflați în căutare de locuri „neatinse” de modernitate, care însă contribuie prin prezență la alterarea acestora.

Adela Elena Popa, în articolul ei, menține discuția în sfera comunităților rurale, dar schimbă complet tipul de abordare și validează empirică a propunerilor teoretice. Analiza aduce în prim plan modul în care comunitatea este imaginată de sătenii și de administrația publică locală din România. Este vorba mai ales de aspecte legate de participare, relaționare cu problemele localității, interes față de acestea. Metodologia nu mai este însă calitativă. Articolul investighează date de sondaj și caută să construiască empiric o imagine validă la nivel național a relației individ-comunitate-administrație, abordând totodată diferențele regionale sau dintre grupuri de status.

Adrian Hatos, analizează și el implicarea în viața comunitară, propunând însă o altă versiune a studiilor de comunitate. Pe de o parte nu mai e vorba de comunități rurale, ci atenția se apleacă asupra unor vecinătăți urbane. În al doilea rând, utilizând metodologie cantitativă, Hatos utilizează cu succes tehnicile contemporane ale analizei de conținut, ce acordă o atenție sporită respectării standardelor de codificare și interpretare a transcripturilor interviurilor realizate.

Claudia Petrescu și Andreea Constantin întregesc secțiunea dedicată studiilor empirice cu un articol ce face legătura cu tematica dezvoltării comunitare. De această dată perspectiva este una instrumentală, legată de capacitatea comunităților de a genera proiecte de dezvoltare locală și microregională. Pe de o parte este vorba de relaționarea cu exteriorul, de capacitatea, prin administrațiile locale, de a se asocia în parteneriate ce susțin proiecte de dezvoltare. În al doilea rând este vorba despre capacitatea de colaborare a organizațiilor locale, fie ele din sectorul public, privat sau non-profit, și de potențialul acestora de a genera o viață comunitară de calitate cu consecințe în ce privește prosperitatea indivizilor și colectivităților. Metoda constă în realizarea de mini-studii comunitare într-un număr mai mare de localități rurale, căutând elementele comune și explicând diferențele în așa fel încât generalizările să devină posibile.

Ultimul calup tematic este constituit de două note de cercetare, discutând elemente concrete ale studiului contemporan al comunităților. Ambele se concentrează pe comunități rurale, dar concluziile lor pot fi extinse și la alte comunități teritoriale și chiar la unele situații de analiză a unor comunități extra-teritoriale, axate pe interacțiunea *face-to-face* sau pe cea mediată (cazul comunităților virtuale).

Emil Țircomnicu propune o notă de cercetare despre modul contemporan de construcție a unui Atlas Etnografic al României (AER), continuare a tradiției mai vechi a sociologiei interbelice. Sunt descrise pas cu pas elementele luate în considerare în trecut în realizarea AER, felul cum această metodologie este utilizată în prezent și stagiul curent al lucrului la Atlas.

Bogdan Voicu și colegii săi concretizează într-un studiu de sinteză, câteva dintre experiențele de cercetare de teren în comunități rurale românești, sugerând direcții de urmat în cazul proiectării și realizării de studii comunitare. Această ultimă notă de cercetare se adaugă articolului Claudiei Petrescu și Andreei Constantin într-un material care poate fi util și practicienilor din domeniul dezvoltării

sociale, al celor ce pregătesc sau implementează diverse proiecte CSR.

Ansamblul celor nouă texte pe care le propunem oferă astfel o trecere prin istoria studiului comunităților în România, observații privind modul de pregătire al cercetărilor dedicate comunităților, precum și exemple de studii de comunitate contemporane, folosind abordări metodologice și conceptuale din cele mai diverse. Materialul inclus devine astfel util nu doar comunității academice, dar și studenților în sociologie, indiferent de nivelul cursurilor urmate și practicienilor ce utilizează studii de comunitate în activitatea cotidiană.

Numărul de față marchează primul rezultat în urma unui *call for papers* deschis către întreaga comunitate, urmând astfel un model utilizat de mult în sociologia vestică, dar și de către unele reviste românești (de exemplu, numerele din *Studia Sociologia*, editată de Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj).

Pe de altă parte, selecția articolelor a fost mai aspră decât în numerele trecute. Am primit la redacție un număr de 17 articole, dintre care au fost acceptate către publicare doar 8.

În fine, un număr record de referențe (34) au recenzat articolele primite. Ei provin din diferite centre de cercetare din țară (Universitatea de Vest din Timișoara, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, București, Universitatea din București, Universitatea din Oradea, Institutul de Economie Agrară, București, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Universitatea „Transilvania” din Brașov, Institutul pentru Studiul Minorităților Naționale, Cluj-Napoca, Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba-Iulia, Institutul de Sociologie, București) și din străinătate (Université Libre de Bruxelles, University of Edinburgh, Max Planck Institute for Social Anthropology). Le mulțumim tuturor pentru susținerea în realizarea numărului, pentru comentariile utile adresate autorilor textelor, indiferent că acestea au fost publicate sau respinse.

Bibliografie

- Banfield, E. C. (1958) *Moral Basis of a Backward Society*, New York: Free Press.
- Bauman, Z. (2001) *Community: Seeking Safety in an Insecure World*, Cambridge: Polity.
- Christensen, K. și D. Levinson (2003) Introduction, in Christensen, K., D. Levinson, (eds.) *The Encyclopedia of Community: From the Village to the Virtual World*, Thousand Oak, London, New Delhi: Sage, xxxi-xlii.
- Etzioni, A. (1993) *The Spirit of Community: Rights, Responsibilities and the Communitarian Agenda*, New York: Crown.
- Friedland, W. H. (2003) Community studies, in Christensen, K., D. Levinson, (eds.) *The Encyclopedia of Community: From the Village to the Virtual World*, Thousand Oak, London, New Delhi: Sage, 310-311.
- Gusti, D. și T. Herseni (1940) *Îndrumări pentru monografiile sociologice*. București: Institutul Social Român.
- Herseni, T. (coord.) (1934) *Teoria monografiei sociologice*. București: Institutul Social Român.
- Jahoda, M., P. F. Lazarsfeld și H. Zeisel (2009) [1937] *Marienthal: The Sociography of an Unemployed Community*, New Brunswick: Transaction Publishers.
- Pascaru, M. (2003) *Sociologia comunităților*. Cluj-Napoca: Editura Argonaut.
- Sandu, D. (coord.) (2005) *Dezvoltare comunitară. Cercetare, practică, ideologie*. Iași: Editura Polirom.
- Stahl, H. H. (coord.) (1939) *Nerej. Un village d'une région archaïque. Monographie sociologique*. Bucharest: Institut de Sciences Sociales de Roumanie.
- Stahl, H. H. (1934) *Tehnica monografiei sociologice*. București: Institutul Social Român.
- Studdert, D. (2005) *Conceptualising community: Beyond the state and individual*, Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Tönnies, F. (2001) [1887] *Community and Civil Society*, Cambridge: Cambridge University Press.